

**ГОЛОС ДАВНЬОГО РИМУ SUB SPECIE AETERNITATIS
(ЗА «ІСТОРІЄЮ РИМСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ» І. П. МЕГЕЛИ І
ТВОРАМИ ЮРІЯ МУШКЕТИКА «ЛІТНІЙ ПТАХ НА ЗИМОВОМУ
БЕРЕЗІ», «СУД НА СЕНЕКОЮ»)**

У статті, що певною мірою є рецензією на книгу-підручник І. П. Мегели «Історія римської літератури. Монографія» (Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 320 с.), із залученням історичних повістей Юрія Мушкетика «Літній птах на зимовому березі» та «Суд над Сенекою» акцентується на історичних паралелях між античністю й сучасністю: прагматизм, раціоналізм, деспотизм римських імператорів і тоталітарних суспільств ХХ ст., доля митця в них (на прикладі Горация, Овідія), жадоба до збагачення й розпусти. Підсумовується, що давньоримський (як і елліністичний) тип культури має подібність до сучасного.

Ключові слова: еллінізм, давньоримська культура, типологія, Гораций, Овідій, Юрій Мушкетик, Іван Мегела.

Стародавні римляни в нашому уявленні – «народ солдатів і адвокатів», як висловився французький письменник-екзистенціаліст Альбер Камю. А Євген Маланюк ставив тривалу правову державницьку неусталеність українського етносу з відсутністю Риму на теренах Подніпров'я, адже особливістю давньоримської філософії в порівнянні з давньогрецькою, споглядальною за своїми настановами, був практицизм і розкривався в таких рисах, як «експансіонізм» (прагнення домінування над природою), «місіонерство», «комфортність», «індивідуалізм» (правильніше – «приватизм», такий властивий нашій добі), дисципліна (лат. *disciplina* – «виучка») та ін. І давньоримську державницьку літературну мудрість, таку важливу нам, українцям початку III тисячоліття, доносить, наближає, аналізує, утовкмачує визначний фахівець-«зарубіжник» (так любить про себе говорити і Дмитро Наливайко), доктор філологічних наук, професор І. П. Мегела в монографії «Історія римської літератури». Актуальність античності є невичерпною й сьогодні, оскільки «нічого в сучасному світі не може статися такого, чого б не трапилося в античності».

Філологи й історики вивчають курс античної літератури, однак, за браком часу (окрім відділень класичної філології), зазвичай більше уваги приділяється студіюванню давньогрецьких класиків, а корифеї римського красного письменства залишаються «в тіні». Пригадується Горацієве: *Graecia capta*

ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio «Полонена Греція взяла в полон дикого переможця і принесла мистецтва в простакуватий Рим». Грецьке мистецтво вважалося за взірець прекрасного (сам Горацій право на безсмертя вбачав у тому, що «перший положив на італійську ліру Еллади давній спів»), однак це зовсім не означає, що римська культура була позбавлена оригінальності. Тому римську літературу вивчали, існує чимало наукових підручників і посібників українською чи російською мовами, що й зараз використовуються в навчальному процесі: двотомна російськомовна «Історія римської літератури» (1959-1962), класичні праці І. М. Тронського, М. Ф. Дератані, А. А. Тахо-Годі, В. І. Пашенка, «Антична література» (1993 і 2005) колективу авторів – співробітників кафедри загального мовознавства і класичної філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на якій чимало років плідно працював (і продовжує співпрацювати) І. П. Мегела. Однак праця Івана Мегели зовсім не копіює чи переакцентує попередні науково-критичні видання, а становить цілком новаторське видання всеохопної й манерою викладу.

Розділи підручника І. П. Мегели – не сухий академічний виклад, а швидше історіософський роздум (подекуди виклад захоплює більше за історико-пригодницькі романи) філософа-зарубіжника, який дозволяє осучаснити сприймання матеріалу, відчутти, що *historia est optima magistra vitae* «історія – найкраща вчителька життя». Навряд чи кого-небудь (а книгу адресовано широкому колу осіб – студентам, викладачам вишів, усім зацікавленим у вічно актуальній античності) залишать байдужими й не викличуть аналогій із сучасністю такі авторські рядки, що стосуються кризи римської республіки: «Матеріальне накопичення у рабовласницькому суспільстві завжди тягне за собою невиробниче споживання, тобто гонитва за наживою супроводжується жадобою до все більшої розкоші. Зростання частки індивідуальної приватної власності розхитувало, таким чином, засади патріархальної родини... Замість старих аскетичних ідеалів ощадливості, копіткої праці, захисту свого краю та співжиття в рамках невеликої міської громади тепер культивується прагнення до розкоші, витонченої культури та бажання легко розбагатіти» [Мегела 2009, 20-21]. Від чого загинула Римська імперія? Від переситу і розпусти, від культу багатства і задоволень; про це писав у трактаті «Роздуми про причини величі і занепаду римлян» ще просвітник Монтеск'є 1734 р. Падіння Риму почалося з появи деспотичних правителів, воно проявилось в даремних жорстоких завоюваннях, у марнотратстві й розкоші, які зіпсували суспільну мораль, що й зумовило загальну деградацію римлян, небачену розпусту. Голова НСПУ, відомий сучасний письменник Віктор Баранов нещодавно в одному з Інтернет-інтерв'ю «Культ книжки – це культ найкращого

в людині» зазначав: «У нас же виростає якась орда, яка буде іти потоптом, бо в неї інші цінності, хоча головна цінність – життя людини і природи. Від чого загинула Римська імперія? Від переситу і розпусти, від культу багатства і задоволень. А ми які культу сповідуємо? Отож. В Україні культиком став автомобіль» [джерело доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2009/01/06/viktor-baranov-kult-knyzhky-tse-kult-naikraschogo-v-lyudyni.html>].

На прозорі аналогії із сучасністю й вічну актуальність античної класики наштовхують і розмірковування Івана Мегели про римське суспільство між Октавіаном Августом і Траяном (тобто це I ст. н.е.), саркастично змальоване відомими сатириками Марціалом та Ювеналом: «Тривав, набуваючи особливо потворних форм, процес суспільної й моральної деградації. Аристократична частина суспільства жила інтригами, плітками, гонитвою за наживою й розвагами. Плебс розважався різними кривавими видовищами, що набували подеколи велетенського характеру. У суспільстві панувало раболіпство, головною метою кожного громадянина стала безсоромна гонитва за посадами і збагаченням. Різко послаблювалися родинні зв'язки, аморальність ставала своєрідною нормою поведінки. Криза охоплювала всю культуру. Як завжди, в часи невпевненості й розбрату, стали розквітати окультні науки, поширюватися таємні секти й товариства, відповідно, з'являються твори, що описують «магічні» діяння, пропагують чаклунство, східні релігійні культу тощо. Ще більшого поширення набувають забобони й віра в потойбічні могутні сили, що значною мірою спиралися на спотворені форми піфагорейзму та епікурейства» [Мегела 2009, 266]. Звичайно, надмірна модернізація історії зайва, та хіба зараз, на жаль, не наплодилося тих, хто продукує, у яких душа опущена в шлунок, або в геніталії (і про це укладаються «словники», пишуться і захищаються «дипломні роботи» і навіть дисертації), і ці епатажні цяцянки, ніде правди діти, викликають у молодого покоління неабиякий інтерес на рівні тваринних інстинктів. А преса рясніє повідомленнями про політиків-пройдисвітів, згадаймо також гороскопи, народну медицину, медитацію, спортивні системи однієї дуже самобутньої східної країни, що набули в нас, як і в усій «старенькій» Європі особливої популярності протягом останнього двадцятиліття.

На відміну від греків класичної доби (але не еллінізму!), римляни були прагматиками, хоча такі генії як Катулл, Гораций, Овідій створили чимало рядків про кохання. Відомо, що тема кохання справедливо вважається вічною, саме тому вона іспитує її співців (поетів, композиторів, художників) на істинність почуття і справжність таланту. І. П. Мегела слушно відзначає, що поезія Катулла наповнена пристрасстю, а от Гораций, цей славетний прихильник «золотої середини» (*aurea mediocritas*) смуток за старим почуттям

виліковує новим. Чимало місця відведено аналізу «Любовних елегій» Овідія, які, не заперечуючи, доволі популярні в наш час, адже його почуття, як зайвий раз влучно підмічає І. П. Мегела – закоханість, а не кохання. Світ початку III тис. н. е. також примушує замислитися: а чи існує в сучасному глобалізованому, меркантильно-хижому світі, де владарює «жовтий тілець» (за гроші можна все; ще Ювенал патетично вигукував «Усе тут купується в Римі, усе продається!», називаючи Рим *Urbs venalis* «продажне місто») кохання як справжнє почуття? Адже в сучасному західному (та й вітчизняному) світі високе почуття кохання зведено до примітивного механізму отримання статевого задоволення. Щоб переконатися в цьому, досить проглянути два десятки голлівудських фільмів або рекламних кліпів, послухати кілька «пісень» у виконанні сучасної попси. Як тут не згадати уславлену шосту сатиру Ювенала, який перелякався від думки, що його друг Постум вирішує одружитися. Прочитуємо коментар І. П. Мегели: «Але ж всі жінки розпусниці, пихаті, нестерпні, тиранічні, порочні, нав'язливі, марнославні, полюбують спиртне, суєвірні і схильні до кровопивства. [Ювенал] засуджує надмірне захоплення іноземним, насамперед, нездоровий інтерес до східних культів, що пов'язаний із розпусними оргіями» [Мегела 2009, 262]. Ці норми і спосіб життя давньоримського, як і сучасного західного суспільства, уже понад двадцять років переносяться в Україну, де зараз усе продається і купується, поетичний талант і краса, праця і саме людське життя. У сучасному українському (як і західному, американському) суспільстві високе благородне почуття кохання споганено вщерт, підпорядковано практичності, розрахунку, а тому пронизано святенністю. Корисливе, удаване й нещире «кохання» цілком позбавлене піднесеності й таємничості, натхнення і самовіддачі, зведено до рівня тваринного інстинкту. Однак подібне спостерігаємо і в Стародавньому Римі, на чому наголошує І. П. Мегела: «Світ – це жадібність і розкіш, а пороки гублять чисте кохання, роблять героїно продажною, змушують закоханого витратитися на дорогі подарунки, вони породжують війни, а війни розлучають із коханою, і замість нього їй у коханці дістається вискочка, який розбагатів на війні» [Мегела 2009, 124]. Чи зрозумілі сучасній роботизованій людині ліричні вірші давньогрецьких поетів, давньоримських, середньовічних, сонети Петрарки і Шекспіра, інтимна лірика Шевченка, Пушкіна чи Емінеску, Андрія Малишка чи Михайла Ткача, Василя Симоненка чи Бориса Олійника, які зберігають в незайманій свіжості шал кохання? Саме ці думки хвилюють при ознайомленні з характеристикою І. П. Мегелою любовних елегій Тібулла і Проперція: «З боєм у серці пише Тібулл про те, що його кохана вимагає грошей, а самі тільки вірші їй не потрібні. У кого є гроші, тому доступне й кохання – він не мусить

стояти на чатах біля воріт коханої, на нього навіть собака не гавкне» [Мегела 2009, 121].

Роздуми І. П. Мегели над історією давньоримської літератури змушують зазирати і в недалеке наше тоталітарне минуле. Про класицизм принципату Октавіана Августа говорилося давно, однак лише Д. С. Наливайко у власному ґрунтовному дослідженні «Искусство: Направления, течения, стили» (1981) провів типологічні паралелі між цим типом класицизму, ренесансним класицизмом, «взірцевим класицизмом» Франції доби Корнеля, Расіна та Мольєра, «просвітницьким класицизмом» Вольтєра і діячів Великої Французької буржуазної революції 1789-1794 рр. Зараз уже пишеться і про типологічну спорідненість класицизму як типу художньої творчості із так званим «соціалістичним реалізмом». Відомо, що Сталін власноручно вказував Олександрові Довженку, як знімати фільм «Щорс» про українського Чапаєва, цікавився репертуаром театрів, змістом часописів, навіть написав (як зараз відомо, з допомогою лінгвістів Виноградова, Чикобави та Серебренникова) цикл статей під загальною назвою «Марксизм і питання мовознавства» (1950). «Римським Сталінім» цілком постає імператор-принцєп Октавіан Август, який, як наголошує І. П. Мегела, «намагався свідомо, розсудливо і планомірно впливати на всі форми ідеології, використовуючи літературу як рупор офіційної пропаганди» [Мегела 2009, 111]. «Георгіки» («Землеробські пісні») Вергілія – пряме замовлення з боку Мецената, відомого покровителя митців за Октавіана; при цьому Меценат ніколи не згадував, що він, по суті, відцурався свого коріння, адже був останнім відомим в історії етруском. В «Енеїді» Вергілія «історична місія Риму та історична місія Августа зливаються воедино» [Мегела 2009, 159]. Ми знаємо, як ламалися в сталінському тоталітарному суспільстві письменницькі таланти «кларнетиста» Павла Тичини та неокласика Максима Рильського, автора «Пісні про Сталіна», що в прекрасному музичному обрамленні з національно-фольклорним забарвленням Левка Рєвучького впливали на ідеологічну обробку населення краще за відверті римовочки Тичини. Подібну трансформацію пережив і Горацій, який пройшов шлях від прихильника Рєспубліки до служби Августовому режимові, написавши Октавіанові врочистий «Ювілейний гімн», що виявилось державним визнанням провідного становища Горація в тогочасній римській літературі. Відомо, що й Павло Тичина та Максим Рильський були осипані офіційними радянськими преміями, нагородами, але, як зараз відомо з багатьох спогадів і досліджень, гнітилися своїм підневільним літературним існуванням. Октавіан Август пропонував Горацію, за свідченнями історика Светонія, посаду свого особистого секретаря, однак письменник тактовно відхилив пропозицію. Наступні рядки І. П. Мегели прямо наштовхують на

паралелі між Горацієм та Тичиною чи Рильським: «Горацій славить Августа, його політику миру, повернення до землеробської етики. Однак становище придворного поета гнітить його, і він тікає з Риму та усамітнюється у своєму сабінському маєтку... Та Меценат й Август знову й знову викликають Горація до Риму. Так і проходить його життя – у втечах на лоно природи та поверненні до Риму» [Мегела 2009, 165].

Відомо, що загрозувало в СРСР письменникові, який відмовлявся виконувати «ідеологічний наказ»: арешти, заслання, розстріли (за сталінських часів), депортації, ув'язнення, висилка за кордан (за брежнєвських заморозків). По суті, доля Овідія – доля митця в тоталітарному суспільстві, що відмовився (свідомо чи за збігом обставин) уславлювати офіційний курс. Про конфлікт мудреця Овідія з імператором Октавіаном Августом читаємо і в монографії І. П. Мегели, знаходимо його і в повісті Юрія Мушкетика «Літній птах на зимовому березі» (1989). Як відомо, Октавіан Август, намагаючись надати своєму монархічному правлінню видимості республіканської демократії, називав себе *Princeps Senatus* («Перший серед сенаторів»; *primus inter pares* «перший серед рівних»; до речі, Сталін також офіційно не обіймав з 1934 р. посаду Генерального секретаря партії більшовиків, її скасували після XVII партз'їзду «переможців» 1934 р., майже всіх делегатів якого у 1937-1938 рр. було розстріляно), при цьому він істотно зменшив роль і політичну вагу сенату, створивши раду принцепса (*consilium principis*). Август був обережним і жорстоким політиком, наскрізь лицемірним, вдаючи із себе «батька вітчизни» (*pater patriae*), як улесливо називали його сенатори, любив працювати ночами, змушуючи всіх наслідувати його звички (а хіба не так само чинив один із найжахливіших диктаторів ХХ ст., «батько народів» і «найкращий друг фізкультурників», який «знав толк у мовознавстві»?)). Найкраще уявлення про хитромудрість самого Октавіана подає його широковідома статуя, знайдена на віллі його четвертої дружини Лівії (готуючись до розмов із якою обережний і підступний Август готував конспекти) поблизу Пріма Порта. Августа зображено врочисто помпезно: Октавіана подано в позі оратора, який владним жестом звертається до народу; імператор божественний, правитель величезної держави не може бути простим смертним. Але водночас у цьому образі Августа яскраво вимальовується ідеал досконалої людини, створений греками за доби Перікла. Власну безпринципність і жорстокість імператор навмисне вдягає в ідеальну заволоку грецької класики – римському народові необхідно подати, що його правління, подібно до Періклового, принесло Римові і світові (*Urbi et orbi*) новий золотий вік. Подібну яскраву картину вправно відтворює Юрій Мушкетик: «Саме за це, а не за щось інше римляни поставили по всіх форумах статую з посвятою Августу і Риму.

Його день народження в Римі святкують кілька днів, народ назвав його ім'ям кілька міст, місяць його першого консульства став Августом, тобто священним, найбільший поет Горацій написав гімн на його честь, поети оспівують його діяння в піснях, а оратори славлять його в промовах на форумі. Стало звичним: кожен оратор розпочинає свою промову зі здравиці на його честь і кілька разів посилається в промові на його слова. Його нарекли батьком вітчизни, найкращим воїном, другом простих людей. Пожиттєво трибун, перший сенатор і великий понтифік, проконсул, а значить, головнокомандувач війська, він доріс до божества, а лишився таким же простим і скромним, як був колись» [Мушкетик 2008, 251]. Офіційна ідеологічна політика Октавіана Августа позірно була спрямована на відновлення «давньоримських чеснот»: принцепс видав закон про обов'язкове одруження для сенаторського і вершиницького станів; закон проти розпусти, що передбачав суворе покарання за перелюб; закон, що вносив розмежування між неодруженими та бездітними; закон, що обмежував розкіш тощо: «Август підтримував думку, що всі лиха постають від того, що зіпсувалися люди. Він розумів: основа держави – сім'я, й зміцнював її, увівши податки на бездітність, скоротивши терміни вдівства, нагороджуючи тих, хто має багато дітей. Він видав закон проти розпусти й нещадно карав усіх, хто переступав межу пристойності» [Мушкетик 2008, 285]. Та сам імператор вів розпутне життя, сповідував крайню корисливість у найблагодорнішому почутті, про що читаємо в Ю.Мушкетика: «Октавіан одружувався чотири рази й кожного разу щось собі здобував – першого разу – гроші, другого – поєднався з Помпеєм, третього – отримав звання легата, востаннє одружився з Лівією Друзиллою, яка на той час ходила в тяжі» [Мушкетик 2008, 284].

Відкрито виступити проти лицемірної, фальшивої політики Октавіана Августа наважився лише Овідій, *Maximus Poëta*, за що й потрапив у неласку до імператора, а 8 р. н. е. його було вислано з Риму на західне узбережжя Чорного моря (м. Томи, нині румунське місто Констанца). Як відзначає в монографії І. П. Мегела, «настанови Овідія (мається на увазі «Наука кохання» – С. Л.) шокували своєю відвертістю. Чіпка спостережливість і талант пародіювання розкрилися на вдячному матеріалі, який найбільше пасував «дидактичному» трактуванню сфери інтимних стосунків, іронічному ставленню до морального законодавства Августа» [Мегела 2009, 179]. На засланні, забутий учорашніми друзями й шанувальниками, Овідій створює «Скорботні елегії» та «Послання з Понту» («*Epistölæ ex Ponto*»). У зворушливих віршованих рядках виливає він свої почуття: тугу за батьківщиною й рідними, відчай приреченого: *Dóneç erís felíx, multós numerábís amícos. // Témpóra sí fuerínt níbilá, sólus erís* (Доки ти будеш щасливим – у тебе буде багато друзів, а

як надійдуть хмарні часи – ти залишишся самотнім). Долю Овідія-вигнанця яскраво змальовує Юрій Мушкетик у повісті «Літній птах на зимовому березі», також Андрій Содомора у «Живій античності». Водночас Овідій, як справжній митець, й уважно приглядається до місцевого побуту і пейзажу, ставши першим в історії великим поетом, який написав визначні поетичні рядки на нинішній румунській землі і про цю землю. Яскраві картини суворості природи з погляду теплолюбного римлянина, змальовані в X елегії третьої книги «Сумних елегій» («Зима у Скіфії»), яку українською мовою філігранно відтворювали геніальні перекладачі Григорій Кочур й Андрій Содомора, а також – відома сучасна українська письменниця Ольга Страшенко, поетичний римований переклад якої (у дусі спроб Зерова, Фета перекладати антиків римовано, для посилення звучання і кращого запам'ятовування) вміщено в додатках до монографії І. П. Мегели.

У повісті Юрія Мушкетика є ще одна наскрізна ідея, яку не можна оминати – культурний вплив Греції на Рим, яку уособлює грек Еок, вигнанець, як і Овідій: «... Хіба не грецькі граматики навчали давніх римлян грамоти? Хіба не афінські філософи вивели вас на стежки мудрості? Хіба не в нашій славетній Академії осягали премудрості науки ваші юнаки? Не з нашої трагедії, не з нашої комедії скопіювали ви свою? Перейняли наш одяг, наші звичаї, нашу їжу, увесь триб нашого життя й упослідили нас. Вже й ваші філософи мудріші, й поети кращі. І краща ваша мова. Не вивчиш її – не станеш високим урядовцем, не досягнеш ніяких посад і звань. І так воно виходить, буцім, не знаючи латини та порядків ваших, не можна стати людиною мудрою, культурною, державною. Бо держава – це Рим. Римські храми – найкращі, бігуни найпрудкіші, жінки найгарніші... Рим підгорнув під себе сотні народів, покалічив, поламав їх, змусив танцювати під свою дуду... Ви не можете стерпіти, що десь у світі ще є вільні народи. Ледве прочули про такий народ, посилаєте військо. А запитати, з якого права? У всіх народів свої боги і своє життя. Вони так само народилися під сонцем, як і ви, бачать ті самі зорі й той самий місяць. Вони з такої ж плоти й крові. Хочеться закричати: схаменіться! Зупиніться! Ви тягнете світ до прірви. Згинете самі й поховаєте під уламками своєї держави цілі народи. Таке не минає. Погано збудований храм має впасти на тих, хто в ньому лишиться. Кажу це з гіркого досвіду, такими самими стали наприкінці Афін... Ви вважаєте, що ваш республіканський стрій найдосконаліший у світі і його треба нав'язати іншим. Що ж то за досконалість? Всі ви раби: раби своїх жорстоких законів, своїх суддів, раби принципів і золота. Кричите про свободу, про республіку й славите тирана. Ви одягли світові ярмо, а воно тре холку, скрипить і тріщить» [Мушкетик 2009, 271]. Деякі українські історики (Михайло Грушевський, Іван Огієнко,

Іван Крип'якевич), а також Леся Українка в драматичних поемах «Бояриня» та «Оргія» переносили цитований нами вислів Горація про «культурне підкорення Риму Грецією» на стосунки України та Росії другої половини XVII – початку XVIII ст., коли після Переяславської Ради і приєднання України до Росії чимало українських книжників (Єпіфаній Славинецький, Арсеній Корецький-Сатановський, Дмитро Туптало, Стефан Яворський, Феофан Прокопович) внесли помітний внесок у розвиток російської освіти, науки й літератури. У драматичній поемі «Оргія» Лесі Українки підтекст дуже виразний: письменниця правдиво відобразила стосунки між «тюрмою народів» – імперською царською Росією (Стародавнім Римом) й колоніально пригнобленою Україною (Стародавньою Грецією), викрила політику великодержавного шовінізму в ставленні до культури поневоленого народу, культури навіть давнішої і багатограннішої, ніж та, що насаджувалася імперіями – римською та царською.

Нарешті, сюжет повісті «Суд над Сенекою» Юрія Мушкетика складає дещо жартівливий, а в чомусь і серйозний суд, який улаштовують студенти-юристи (вивчають на I курсі латинську мову й римське право) над славетним римським письменником-філософом. Щирі, безпосередні, безкомпромісні, вони шукають вічних істин у мудростях і подіях тисячолітньої давнини, не помічаючи, як у щоденному своєму житті, у праці, у коханні і в дружбі віднаходять сьогоденні живі і справжні істини: «Засіяні Сенекою зерна буйно зійшли по всій землі, хліб його мудрості люди споживають і нині. Філософ спокійно залишив світ ще й тому, що знав: він віддав людям усе, що мав, і взяв від них те, що було потрібно, аби досягти в такий спосіб повної гармонії. «Будемо жити, – казав він, – так, щоб наше життя, як дорогоцінна річ, посідало небагато місця, але коштувало дорого. Будемо міряти його вчинками, а не часом». Він прожив так. А час виміряв його життя і позначив як безконечність» [Мушкетик 2008, 30].

На паралелях між античністю й сучасністю, які постійно зринають при вдумливому читанні монографії-підручника І. П. Мегели і творів Юрія Мушкетика «Літній птах на зимовому березі» та «Суд над Сенекою», можна наголошувати постійно. Наостанок наведемо ще такі розмірковування вченого про актуальне сприйняття «Сатирикону» Петронія за наших днів: «Роман Петронія, у якому показано епоху Нерона, читається й нині свіжо й захоплююче. Письменник зумів переконливо показати закономірність появи ганебних і негідних явищ у суспільному житті. На жаль, такі умови виникли й у нас. «Нові українці» – правнуки Трімальхіона, те ж безкультур'я, пихатість, чванство, у той же час дитинна радість від бачення гарних і дорогих цяцьок, поверхових будинків, дорогих автомобілів і т. п.» [Мегела 2009, 285]. В укра-

їнській класичній літературі Трімальхіона цілком нагадує Терентій Гаврилович Пузир із комедії «Хазяїн» Івана Карпенка-Карого. Та й І. П. Мегела чимало акцентує на «українотеренній рецепції» геніальних творинь давніх римлян, їхніх перекладах українською мовою, виконаних ще староукраїнською мовою, а потім – Іваном Франком, Миколою Зеровим, Григорієм Кочуром, Михайлом Біликом, Йосипом Кобовим та Юрієм Цимбалюком, Андрієм Содоморою, Ольгою Страшенко. Адже український художній переклад (дослідження Івана Дзюби, Роксолани Зорівчак, Всеволода Ткаченка, Лади Коломієць, Віталія Радчука, Максима Стріхи, Олександра Пономарева, Тараса Шмігера, Івана Ющука) здавна виконував не лише естетичну, а й націєтворчу функцію. Значне місце в монографії І. П. Мегели відведено темі «Античність у світовій літературі», учений, як професійний і багаторічний викладач курсу історії зарубіжної літератури, постійно зазначає, як кожна поантична епоха по-своєму сприймала того чи іншого письменника, хоча б Вергілія – від Данте й до ХХ ст., яке «побачило в ньому один із праобразів своїх філософсько-естетичних пошуків» [Мегела 2009, 163]. Також І. П. Мегела детально фіксує, які митці художнього слова виводили у творах той чи інший образ давньоримського письменника, при цьому часто, у дусі зацікавлень ученого, згадано угорську літературу, антична тематика якої (згадаємо хоча б Д. Костолані і його роман «Нерон, кривавий поет» [Костолані 1995]) рідко потрапляє (як і близька нам румунська література) в коло наукового вивчення й осмислення, адже історія зарубіжної літератури часто хибно розуміється як «історія великих літератур», обмежується вивченням, зазвичай, англійських, французьких і німецьких письменників.

Книга І. П. Мегели та повісті Юрія Мушкетика мають становити своєрідний *vademecum*, що буде у великій пригоді всім, хто хоче ступити у духовний простір як давніх римлян, так і людей технічної доби, якій так потрібно почути звернений не лише до розуму, а й до серця голос, як постійно каже видатний сучасний син Еллади і Давнього Риму Андрій Содомора: *Sapere aude!*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костолані Деже. Нерон, кривавий поет: Роман / Пер. з угор. та післямова Мушкетик Л.; Худож. Базилевич О.; [Ред. Островська Л.В.]. – К.: Веселка, 1995. – 219, [4] с.: іл.
2. Мегела І. П. Історія римської літератури. Монографія / Іван Петрович Мегела. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 320 с.
3. Мушкетик Юрій. Смерть Сократа. Суд над Сенекією. Жовтий цвіт кульбаби. Селена. Літній птах на зимовому березі: повісті, оповідання / Юрій Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2008. – 318 с.

Стаття надійшла до редакції 23.10.13

Лучканин С.М., д.филол.н, доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**Голос Древнего Рима sub specie aeternitatis
(по «Истории римской литературы» И. П. Мегелы и произведениям Юрия
Мушкетика «Летняя птица за зимнем берегу», «Суд над Сенекой»)**

В статье, являющейся в значительной степени рецензией на книгу-учебник И. П. Мегелы «История римской литературы. Монография» (Николаев: Издательство ЧГУ им. Петра Могилы, 2009. – 320 с.), с привлечением исторических повестей Юрия Мушкетика «Летняя птица за зимнем берегу» и «Суд над Сенекой» акцентируется на исторических параллелях между античностью и современностью: прагматизм, рационализм, деспотизм римских императоров и тоталитарных обществ XX в., судьба писателя в них (на примере Горация и Овидия), жажда к обогащению и распутство. Подчёркнуто, что древнеримский тип культуры позднего периода (как и эллинистический) имеют сходство с современностью.

Ключевые слова: эллинизм, древнеримская культура, типология, Гораций, овидий, Юрий Мушкетик, Иван Мегела.

Luchkanyn S.M., Ph. D, doctor for doctor's degree
Institute of Philology Taras Shevchenko University of Kyiv

Voice of Ancient Rome Sub Specie Aeternitatis (After “The History of the Roman Literature” by Megela I. P. and the Works of Mushketyk J. “A Summer Birdon a Winter Shore”, and “The Trial of Seneca”)

This article is the critical contemplation following the publication of the textbook “The Study on the History of Roman Literature” (Mykolaiv: Publishing house of Petro Mohyla Black Sea State University, 2009 – 320 p.) by Megela I. P., with involvement of the historical narratives “A Summer Birdon a Winter Shore”, and “The Trial of Seneca” by Mushketyk J. it is focused mainly on the historical parallels between antiquity and modernity, such as pragmatism, rationalism, the despotism of the Roman emperor sand totalitarian societies of the XX th century. , and the fate of the art is tin them (through the example of Horace and Ovid), as well as thirst for enrichment and debauchery. Conclusion shave-beendrawntodemonstratethat the Late-Roman (aswellas Hellenistic) type of culture is to some significant extent, similar to the contemporary one.

Key words: Hellenism, ancient Roman culture, typology, Horace , Ovid , Jurij Mushketyk, Ivan Megela.